

4. Комаха В. О. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів : монографія / В. О. Комаха, Г. Ф. Кривда та ін. ; за заг. ред. В. О. Комаха ; Одеська національна юридична академія. – Чернівці : Золоті литаври, 2004. – 339 с.

5. Моїсєєв О. М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів : монографія / О. М. Моїсєєв. – Донецьк, 2007. – 187 с.

Ковтонюк Ірина Володимирівна, старший лаборант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ НЕТРАДИЦІЙНИХ СПОСОБІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Розкриття і розслідування злочинів представляє собою процес збирання доказів з метою встановлення наявності чи відсутності в діях конкретної особи складу злочину. Певна частка таких доказів базується на показаннях свідків-очевидців та інших осіб. Але з певних причин (у більшості випадків суб'єктивного характеру) такі спогади відображають мінімум інформації про подію злочину, яку запам'ятала конкретна особа. На сьогодні відомо багато способів активізації процесу відновлення у пам'яті особи тих чи інших подій.

Як свідчать наукові публікації, деякі із них можливі при «введенні» особи у гіпнотичний стан.

Сама ідея використання гіпнозу під час розслідування злочинів з'явилася більше сотні років тому назад. Його використання розглядалося у двох аспектах: по перше – досліджувалося використання гіпнозу зі злочинними цілями, по друге – використання гіпнозу під час розкриття злочинів [7, с. 272–273].

Відмітимо, що стан гіпнозу та результати його впливу на людську психіку здавна цікавили науковців. Перший міжнародний конгрес, присвячений питанням експериментального і лікувального гіпнозу, відбувся в Парижі 8–12 серпня 1889 року [1, с. 142].

Перші спроби застосування гіпнозу для отримання інформації від потерпілих і свідків у кримінальних справах, починаючи з середини XIX ст., відбувалися в багатьох державах Європи, зокрема, Франції, країнах Скандинавії [6, с. 4]. Історія гіпнозу в Росії менш романтична, ніж у Європі. В 1890 році розпорядженням Медичного Департаменту публічні сеанси гіпнозу в Росії були заборонені [6, с. 2].

Один з найбільш відомих дослідників гіпнозу В. Л. Райков в ході багаторічних експериментів дійшов до переконання про надзвичайно широкі можливості застосування гіпнозу в задачах психологічного характеру, пов'язаних з психофізіологічною мобілізацією людини, розвитком її пам'яті, уваги, здатності до творчості, що має чимале значення і у правоохоронній діяльності [7, с. 274].

Аналіз криміналістичної літератури дозволяє дійти висновку про те що нетрадиційні методи розслідування злочинів використовуються в основному працівниками правоохоронних органів з метою отримання пошукової інформації про:

- особу злочинця;
- причетність конкретної особи до вчинення злочину;
- місцезнаходження особи злочинця;
- місцезнаходження шуканих об'єктів;
- особу потерпілого;
- спосіб та обстановку вчинення злочину [7, с. 373].

Спеціалісти визначають, що великий обсяг важливої для слідства інформації за допомогою методу гіпнозу можна отримати у тих випадках, коли процеси пригадування ускладнені тривожною мотивацією, що розвивалася на фоні афективних станів. Високою залишається інформативність вказаного методу і під час відновлення послідовності та змісту подій.

Однак, незважаючи на низку позитивних моментів, на які вказано вище, допустимість гіпнозу як одного із способів встановлення істини під час розслідування кримінальної справи супроводжується науковою дискусією. Велика плеяда вчених абсолютно категорично виступають проти застосування гіпнозу в слідчій та правоохоронній практиці. Так, наприклад, В. О. Коновалова та В. Ю. Шепітько переконані, що, правоохоронцям, в принципі, слід заборонити застосування у

практичній діяльності прийомів, які передбачають вплив на психіку людини за допомогою екстрасенсорики, гіпнозу [6, с. 5].

В. К. Весельський та В. С. Кузьмічов висловили свою думку так: «Людина не може бути об'єктом будь-якого насилля, в тому числі і психологічного. Вважаємо, що використання в практиці отримання інформації від людей гіпнотичного навіювання є передчасним...» [2, с. 238] та: «...не може бути рекомендований (гіпноз) в силу того, що є засобом впливу на волю допитуваного, засобами, що обмежують або виключають його можливості і здібності на свій захист» [3, с. 41].

Заслугує уваги, на наш погляд, точка зору на цю проблему Л. Д. Удалової, яка, зокрема, зазначає, що гіпноз – це не «тваринний магнетизм» і не шарлатанство, а науково обґрунтований медичний метод. Вона підтримує тезу про те, що використання гіпнозу можливе тільки в тому разі, коли вичерпані всі інші можливості одержання інформації з інших джерел [7, с. 5–6].

У своїй праці «Використання та зловживання гіпнозом у суді» А. Орн визначає основні «підводні камені» такого використання. Недоліками, за А. Орном, є можливість сприймання суб'єктом своїх фантазій чи уявлень як реальних фактів; якщо суб'єкт сприймає брехню за життєву необхідність, він видає її й у загіпнотизованому стані [7, с. 144].

Аналізуючи недоліки гіпнозу, М. Уорнер, зокрема, вказує на справу Ебанкса про вбивство, в якій обвинувачений заперечував свою вину у стані гіпнозу. Суд постановив, що закон США не визнає подібних показань. Це відображають й експерименти Патмана, в яких чітко показані помилки суб'єкта при відповіді на певні запитання [7, с. 144].

Разом з тим, гіпноз дав поштовх в розслідуванні по справі Теодора Банді, визнаного винним у вбивстві більш ніж 30 жінок. Свідок Ніта Нері, що бачила вбивцю, проте на встигла його роздивитись, у стані гіпнозу безпомилково вказала на його фото серед багатьох інших [7, с. 144].

Завдяки гіпнозу були затримані викрадачі шкільного автобуса, заповненого учнями у м. Чоучілла, штат Каліфорнія. Водій автобуса, який зміг вибратись на волю, у стані гіпнозу пригадав прикмети злочинців та інші подробиці, що вирішили подальший хід розслідування [7, с. 143].

Гіпноз був використаний і при вбивстві Роберта Кеннеді, і при викраденні Джиммі Хоффа, і в ряді інших гучних справ. Це призвело до ретельнішого вивчення такого явища, як допити за допомогою гіпнозу та гострої полеміки провідних спеціалістів щодо допустимості його застосування [7, с. 143].

В США існують спеціальні навчальні заклади базової підготовки для слідчих в царині застосування гіпнозу. Такі класи відкриті при Інституті терапевтичного та судового гіпнозу у Х'юстоні, штат Техас, при Поліцейській Академії у Арлінгтоні, штат Техас, при Інституті гіпнозу в Лосс Анжелесі, штат Каліфорнія.

Використання гіпнозу на території України, як способу встановлення істини по справі, є можливим при чіткому дотриманні:

по-перше, процесуального аспекту, тобто виключної добровільності процедури, що підтверджується бажанням, письмовою згодою особи, технічною фіксацією процедури, наданням та роз'ясненням необхідної інформації, належною кваліфікацією експерта, підтверженою відповідними документами, і невикористання інформації, отриманої подібним чином, як доказу у справі;

по-друге, медичного аспекту, тобто ретельної перевірки фізичного та психологічного стану піддослідного, проведення необхідних аналізів, консультація з лікарем;

по-третє, етичного аспекту, тобто вирішення питання про застосування процедури у рамках положень закону, що забороняють фальсифікацію, приниження людської гідності, зачіпання законних прав та інтересів [7, с. 145].

Отже, гіпноз як психофізіологічне явище й інструмент комунікативної дії може бути використаний як у протиправних, так і в конструктивних, гуманних цілях. Вважаємо, що перспектива подальших досліджень є визначення теоретичних та практичних підстав використання гіпнозу під час розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Беляєва К. В. Нетрадиційні методи розслідування злочинів. Гіпноз / К. В. Беляєва // Вісник академії адвокатури України. – Київ, 2010. – № 3 (19). – С. 142–146.

2. Весельський В. К. Деякі сучасні проблеми слідчої тактики / В. К. Весельський // Криміналістика ХХІ століття : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 листоп. 2010 р.). – Харків : Право, 2010. – С. 236–240.
3. Весельський В. К. Особливості проведення допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : посібник / В. К. Весельський, В. С. Кузьмичов, В. С. Мацишин, А. В. Старушкевич. – Київ ; Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 148 с.
4. Перин Р. Гипноз и мировоззрение [Електронний ресурс] / Р. Перин. – Санкт-Петербург : ЛІО Редактор, 2002. – С. 1–72. – Режим доступу: www.zrd.spb.ru. – Назва з екрана.
5. Книженко С. О. Актуальні питання використання нетрадиційних методів розслідування злочинів [Електронний ресурс] / С. О. Книженко, С. М. Сергєєва // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 372–375. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2011-4/11kcomrzd.pdf>. – Назва з екрана.
6. Ортинський В. Л. Нестандартні засоби отримання криміналістично-значущої інформації в рамках проведення досудового розслідування [Електронний ресурс] : слідчий гіпноз / В. Л. Ортинський. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/40914/%D4>. – Назва з екрана.
7. Савченко В. А. Про допустимість використання гіпнозу при розкритті і розслідуванні злочинів / В. А. Савченко, І. М. Королишин // Прикарпатський юридичний вісник : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ. – 2014. – Вип. 1 (4). – С. 272–279.

Кудлай Аліна Олександрівна, викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки
Національної академії внутрішніх справ

МОБІЛЬНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті євроінтеграції України позначено проблему постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту і форми організації освітнього процесу; впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Освіта як процес не припиняється до кінця свідомого життя людини. Вона забезпечує високий рівень розуміння людиною світу, життя, людей, суспільства, духовних цінностей,